Diskuse

Nešťastně pojmenovaná, leč velmi užitečná knížka

Aleš Opekar

Název knihy Přemysla Houdy¹ nenadchne už z marketingového hlediska. Byť jde o literaturu odbornou, vydanou nakladatelstvím Academia, přeci jen jde o produkt určený pro veřejnost a jeho název by měl vybízet k nahlédnutí. Slova jako „intelektuální“ jsou nepřitažlivá a slova jako „masový“ znějí staromódně. Podtitulu nesluší ani zkratky typu „tzv.“.

I když pomineme otázku přitažlivosti názvu, čtenář, zlákan slovem „folk“ v podtitulu, může být zklamán, když o folku jako takovém začne číst skoro až před polovinou knihy. Neříkám, že je to špatně, ale název by měl obsah lépe vystihnout. Jde tu spíše o téma legislativního usměrňování české hudební tvorby v letech 1948 až 1989 se zvláštním ohledem na folkovou scénu.

Navnaděný zájemce o folk by asi spíše než odbočky k jiným žánrům (zejména jazzu) pro úplnost uvítal dotažení folkové problematiky i v oblasti dalších fenoménů, jako je festival Porta. Autor si ale tuto skutečnost uvědomuje a v textu vysvětluje, proč k nim dostatečně nepřihlíží.

Co však už pomíjí bez komentáře, je šíření hudebních nahrávek v období „normalizace“. Jako by folkovou praxi tvořily jen klubové koncerty a ojedinělé festivaly.

1 HOUDA, Přemysl: *Intelektuální protest, nebo masová zábava? Folk jako společenský fenomén v době tzv. normalizace.* (Šťastné zítřky, sv. 12.) Praha, Academia 2014.

Kolik posluchačů v Československu mohlo navštívit živé vystoupení a kolik jich mohlo slyšet folk z nahrávky? Vedle spontánního přehrávání nepočtených oficiálních gramofonových počinů na pásky a kazety a jejich dalšího kopírování mezi přáteli připomeňme především organizované aktivity, jaké představovaly putovní pásky Jonáš klubu nebo edice hudebních nahrávek S.T.C.V. (Samizdat Tapes, Cassettes & Video) Petra Cibulky. Díky nim a dalším demokazetám se mezi další a další zájemce dostávaly jak nahrávky folkových tvůrců, kteří zůstali v Československu, a nahrávky z individuálních koncertů i festivalů, tak i pašované nahrávky písničkářů z exilu. To platí i pro zvukové záznamy z festivalu Folková Lipnice, jemuž je v knížce věnována samostatná kapitola. Bez plíživého kopírování neoficiálních nahrávek by narůstání vlivu folku v české společnosti v osmdesátých letech i spiklenecký charakter folkové scény nedospěly do tak velké intenzity, jaké jsme byli svědky. Přitom je známo, že za pouhý domácí poslech „nepatřičné“ hudby, za vlastnění „zakázané“ nahrávky, mohl být držitel vyslýchán, perzekvován, a dokonce být jako student i vyhozen před maturitou ze školy.²

Autor zpracoval obrovský pramenný materiál, avšak o akci „Asanace“ je v knížce jediná zmínka (s. 157). Přitom šlo o promyšlenou policejní kampaň, která cílila na více písničkářů. Proč tedy není o této skutečnosti pojednáno podrobněji, když tolik ovlivnila domácí folkovou scénu tím, že v časech „normalizace“ přinutila její výrazné osobnosti k emigraci?

Po přečtení knížky zůstane v paměti čtenáře dojem samostatných dílčích kapitol, které jako by vznikaly bez ohledu na ostatní (Sekce mladé hudby a případ Jaromíra Nohavici jsou vlastně vzdálená témata). Naštěstí spolu kapitoly věcně souvisejí, avšak s ohledem na přirozenou četbu bych uvítal lepší tok textu s plynulejší návazností jednotlivých částí. Náhlost skoku od „normalizace“ a festivalů politické písně ke kořenům amerického folku je poněkud rušivá.

Vnímali-li bych kapitoly jako jednotlivé studie v odborném časopise, nevalila by mi jejich jistá „přepoznámkovanosť“. Odkazy na zdroje jsou samozřejmě nutností, o tom nepolemizují, dokonce vítám i odkazy na některé souvislosti literární, pokud dokreslují kulturní kontext. V tomto smyslu je úsměvná, ale i objektivní souvislost pasáží o „Větropláších“ v příbězích o Neznámkovi (jen opět připomínám, že knížka byla vymezena folkem a uvedené souvislosti se týkají jazzu). Některé poznámky však bylo možné pro knižní vydání integrovat do textu a jiné, nadbytečné, odstranit. Za samoúčelné pokládám například odkazy na Shakespeara, Wittgensteina či Adorna (s. 100 n.), neboť nesouvisejí s právě pojednávanou problematikou definice konkrétního stylově-žánrového druhu.

K definici folku v podobě rozvitého souvětí, připomínajícího slovníkové heslo, přitom autor v textu nedospěl. Spíše se zapletl do úvah a komentářů nad různými přístupy k definování folku, navozujících dojem bezprostředních zápisků myšlenkových pochodů autora, až nakonec přehlédl absurdní spojení ve svém jinak důležitém vývodu: „...podstatná část písničkářova repertoáru je tvořena

2 Viz např. PAVLÍČKOVÁ, Tereza: Karel Kryl v hledáčku Státní bezpečnosti. In: DENČEVOVÁ, Ivana – STEHLÍK, Michal (ed.): *Fenoméni Karel Kryl*. Praha, Radioservis 2014, s. 87.

vlastními *texty* (převážně *hranými na akustickou kytaru*)...“ (s. 99 n., zvýrazil AO). Pojímá-li autor folk jako společenský fenomén, jak o tom svědčí podtitul knihy, měl se ale pokusit jej i z tohoto hlediska pregnantně formulovat.

Vzhledem k přetížení textu poznámkami z celku poněkud vyčnívají výroky, kterým by naopak odkaz na zdroj slušel. Například tvrzení, že posluchačské jádro písničkářů tvořili studenti vysokých škol (s. 134), zní sice pravděpodobně, avšak subjektivně. V odborné studii by mělo být zmírněno vhodnou formulací anebo podpořeno referencí k sociologickému výzkumu. Není-li k dispozici, mohl si autor v tomto případě vypomoci alespoň nouzově odkazem na anketu uskutečněnou během lipnického festivalu (s. 200).

A nyní k jádru recenze: přes všechny pronesené výhrady je práce Přemysla Houdy obdivuhodná a záslužná. Autorovo pečlivé prostudování nepřeberného množství úředních dokumentů a poté jejich uvedení do vzájemné návaznosti i do kontextu s praxí je efektivním badatelským postupem nejen pro samotnou oblast folku, ale samozřejmě také pro osvětlení, jak fungovala hudební kultura dané éry ve svém celku. Houdova knížka tak poslouží jako vysoce užitečný zdroj poznání i poučení a skvělý materiál k další aplikaci.

Cenná je i obrazová příloha s vybranými dokumenty. Autor této recenze by dokonce uvítal, kdyby takováto knížka obsahovala ještě větší počet přetištěných autentických dokumentů, a to bez konkrétní vazby na jeden žánr, na jeden festival nebo na jednu osobnost, nýbrž jako obecný komentovaný přehled nejdůležitějších legislativních dokumentů ovlivňujících zdejší hudební život v daném období, doplněný o dokumentaci zásadních kauz Státní bezpečnosti, které se týkaly hudby a hudebníků.

To však rozhodně není výtka autorovi recenzované práce, který byl veden svým upřímným vyhraněným zájmem o oblast folku, ale naopak vyjádření díky za přehledy a podněty, které jeho knížka přináší.